

תשובות קצרות

1. הכשרת פלטה לפסח באמצעות מריחת סבון והפעלה / הרב מנחם פרל
שאלה | ידועה ההלכה שכלי ששימש לחימום ישיר של מאכל חמץ יבש, טעון ליבון חמור כדי להכשירו לפסח. האם ניתן להחליף את הליבון החמור במריחת סבון שתפגום את הטעם, ולהכשיר באופן זה פלטה חשמלית או תבניות של תנור ששימשו לחימום חמץ?

תשובה | הסבון יכול לפגום את הטעם, אך אין בכך כדי לפטור מהצורך בליבון, שכן גם בכלי שטעמו נפגם אסור להשתמש לכתחילה, ועוד, שסתם כלים אינם בני יומם ונותנים טעם לפגם ובכל זאת אסור להשתמש בכלי חמץ בפסח ללא הכשרה מתאימה. הדרך המומלצת להכשיר פלטה היא לצפות אותה ברדיד אלומיניום מהודק לפלטה, להפעילה כך כחצי שעה (היא תגיע ל-250 מעלות בערך), להסיר את הכיסוי, ולהניח כיסוי חדש (לא מהודק) לימי החג. לכן, במידת האפשר, רצוי להשתמש בפלטה חדשה לימי הפסח. לעיתים קרובות אנשים מניחים חלה על הפלטה לחימום, אם כן, הפלטה בולעת חמץ בחום ללא נוזלים, מה שאומר שצריך להכשירה בליבון ממש. חציצת רדיד אלומיניום מועילה עקרונית, אך באופן מעשי יש מקום לחשש גלישה או קריעת הציפוי, ואם במשך החג גלש מרק/נוזל מתחת לכיסוי - יש לדון אם זהו בגדר 'נותן טעם' או 'נותן בן נותן טעם' (נ"ט בר נ"ט), ואכמ"ל. לכן, במידת האפשר, רצוי להשתמש בפלטה חדשה לימי הפסח.¹

2. הוצאת שעון שבת מהשקע כשהוא במצב כבוי / הרב מנחם פרל
שאלה | האם מותר להוציא את שעון השבת מהשקע כאשר הוא במצב כבוי?
תשובה | ממש לא. הסיבה לכך היא שלשעון שבת יש מנוע שמסובב את השעון באופן תמידי. כשהשעון מגיע לזיז מוכנס, זורם חשמל לשקע שלו, וכשמגיע לזיז יוצא, אין החשמל זורם (ויש שעונים שבהם המנגנון פועל להיפך); בכל מקרה, מנוע השעון פועל ללא הרף. כשמוציאים אותו מהשקע בקיר, מכבים את מנוע השעון.

1. ראה הלכות חגים לגר"מ אליהו, פ"ה סעי' פב; אור לציון, ח"ג פ"י בהערות לשאלה ד; חוט השני, פ"י סעי' ז אות ד, שכתב לקנות חצובה חדשה, וממילא משמע שהוא הדין לפלטה. ומה שכתב בהמשך באות ה, שאם רק 'אפשר שנספך שם חמץ, סגי בליבון קל', היינו כשאנו יודע שהניח שם חמץ לחימום, אמנם בחזון עובדיה, עמ' קלח, כתב שדי שיערה רותחים, אך נימוקו הוא שחומרת הרמ"א ללבן חצובה נובעת מ'חששא רחוקה', מפני שאף אם אירע שנספך עליו חמץ, הרי כבר נשרף והלך לו. ותמיהה לי טובא על כך, שהרי פלטה לא שורפת כלל את החמץ שעליה, אף אם תעמוד בחומה ימים רבים, ובזה היא אינה דומה כלל לחצובה.

3. פתיחת מקרר בשבת ללא נטרול הנורה / הרב מנחם פרל

שאלה | במקרה שאדם שכח לנטרל את הנורה לפני שבת - אסור לו לפתוח או לסגור את הדלת. לא הבנתי מדוע שלא נשתמש כאן בהיתר שמופיע בשו"ת 'שבט הלוי'², המתיר לאדם ללכת ברחוב גם כשיגרום להדלקת תאורת רחוב עם חיישן תנועה?

תשובה | ראשית, היתרו של 'שבט הלוי' נאמר רק במקום שלאדם לא נוח בתוצאת האיסור הנגרמת ממעשיו.³ במקרה של המקרה, יש מקום להגדיר את הדלקת האור וכיבוי כמצב של 'ניחא ליה', משום שהמכשיר 'ערוך ומתוקן' לפעול כך ו'כולם רוצים ונהנים מזה'.⁴ מהבחינה הטכנית חשוב לדעת שגם כיום מותקנות נורות במקררים רבים, ובהדלקתן יש משום איסור. כמו כן, חשוב לשים לב לכך שברוב המקרים פתיחת דלת המקרר גורמת לכיבוי המאוורר. זהו מצב של 'ניחא ליה' - הקור במקרר נשמר יותר, וגם יותר קל להוציא ולהכניס דברים לחלל המקרר כאשר אין רעש ורוח מן המאוורר. שנית, היתרו של 'שבט הלוי' נאמר רק במקום שהאדם כלל איננו עסוק במעשה של איסור, ולכן אין זה קשור למושג של 'עשיית מלאכה לפי תומו'.⁵ בנוגע לפתיחת דלת מקרר יש מקום לראות זאת לא רק כ'פסיק רישא' אלא כעיסוק באיסור עצמו, משום שזוהי הדרך היחידה להדלקה וכיבוי של האור וכך תוכנן המקרר.⁶ בכל אופן אי אפשר לומר שאין כאן עיסוק במעשה איסור. מדוע הליכה ברחוב הגורמת להדלקת אור איננה נחשב כמעשה איסור לעומת הליכה ברחוב שבה האדם הורג בעל חיים או פתיחת דלת מקרר? הבדל אחד הוא במישור 'הנראות' - מידת הקשר 'הבולט לעין' בין מעשה האדם ובין תוצאת האיסור. הבדל נוסף הוא במישור של המציאות הפיזית - במקרר פתיחת הדלת גורמת להשפעה ממשית על כפתור, לעומת הליכה ברחוב שהיא רק תוצאה של חיישן רחוק.

4. הטענת מכשיר שמיעה - המשך / הרב מנשה צימרמן

שאלה | קראתי בעניין את תשובתך ב'אמונת עתיך' 138 (שבט תשפ"ג), עמ' 26. הבנתי מדברך כי רק למי שהוא כבד שמיעה ביותר מותר לטעון מכשיר בשבת, גם באמצעות שעון שבת שנדלק אחרי הנחת מכשיר השמיעה במטען ונכבה לפני הוצאתו, היות ומדובר על עשיית איסור בגרמא. מה הדין לגבי מי שיכול לשמוע גם ללא מכשיר, אך אז

-
2. שו"ת שבט הלוי, ח"ט סי' סט.
 3. כך מפורש בסוף דבריו שבט הלוי, שם (כך גם משמע בס' סח - 'אין רצונו בזה כלל'. ומדבריו בח"ג סי' צז שכתב שאם האדם מתכוון לכך הרי זה איסור תורה, וממילא רואים שאין זה דומה למקרה של הרשב"א שהתיר גם במתכוון. גם בחלק יא סי' צד כתב הרב וואזנר על היתרו שהוא עדיף מ'פסיק רישא דלא ניחא ליה' - משמע שההיתר מדבר רק על מצבים אלו. וכן מוכח ממה שלא כתב היתר זה בשום מקום על מקרה של 'ניחא ליה'. הדברים מסתברים מאוד, הן במישור המעשי של הגבלת ההיתר, והן במישור המהותי של הגדרת המעשה כדבר המנותק מן האיסור).
 4. הציטוטים הם משו"ת מנחת שלמה, ח"א סי' צא אות ט, שהסתפק בכך, וכן הסתפק בזה בשמירת שבת כהלכתה, פ"י הערה מ.
 5. וכתב על כך שבט הלוי, ח"ט סי' סח: שם [בדריסת מזיקים] עושה סו"ס פעולת מלאכה גמורה במעשה גופו ע"י הדריסה ברגל'.
 6. כדברי הגרש"ז אויערבך בכמה מקומות, ראה למשל שמירת שבת כהלכתה, פ"י סוף הערה מח, ופל"א הערה א.

אינו שומע היטב וזה לעיתים מבייש אותו כשנמצא בחברה (לרבות בית הכנסת, אורחים בביתו)?

תשובה | קשה להגדיר זאת באופן מדויק. כאשר מדובר על 'צורך חיוני' הנצרך לאדם לצורך שגרת חיים בסיסית - נראה שהדבר יהיה מותר. אולם לאדם כבד שמיעה שלעיתים נמצא בחברה ובפעילות יומית שגרתית בלי מכשיר שמיעה בכוונה תחילה - לכאורה אין להתיר להטעין בשבת. אם חוסר ההטענה הופך את האדם למוגבל יותר בהתנהלות התקינה של אדם בריא, כגון שהוא לא יזמין אורחים כי יתבייש, או לא יבוא לבית הכנסת, או לא ירצה לקבל עלייה - זה כבר צורך חיוני.⁷ בגלל עדינות הנושא, וכדי להבין אם זהו צורך אמיתי - רצוי לשאול רב שמכיר באופן אישי את השואל. במקרה המופיע בשאלה, שהאדם עלול להתבייש אם לא יטעין - נראה לי שאפשר להתיר להטעין ב'גרמא' בלי שום פקפוק.⁸ הערה חשובה (כפי שציין הרב שי סימינובסקי, אמונת עתידך 139 (תשפ"ג), עמ' 150): מצויים היום בשוק מכשירי שמיעה נטענים, שהתושבת הקבועה שלהם באריזה היא עצמה מטען נייד. כך שעם הנחת מכשיר השמיעה באריזה הוא נכבה ומתחיל להיטען, ועם ההוצאה מהמארז הוא מופעל. במכשירים אלה, אין כל רווח הלכתי לחברם למטען עם שעון שבת, ואיננו מכירים כל דרך מותרת להטענים בשבת. יש להכיר זאת היטב ולקחת בחשבון בעת רכישת מכשיר שמיעה.

עדיפות מכשיר שמיעה עם סוללות על פני נטען / הרב מנשה צימרמן

שאלה | מה דין אדם שאיננו זקוק מאוד למכשיר שמיעה, אך מדי פעם משתמש בו - האם מותר לו להשתמש בשבת במכשיר עם סוללות ללא הטענה בשבת? והאם אדם שיש לו מכשיר שמיעה נטען צריך להחליף למכשיר לא נטען?

תשובה | היתר השימוש במכשיר שמיעה הוא היתר מוסכם ומרווח,⁹ ולכן מותר להשתמש במכשיר כזה, אשר איננו דורש תפעול מיוחד בשבת,¹⁰ גם כאשר אין בכך צורך

7. יש מקום להחשיב חוסר יכולת לקיים שגרת חיים רגילה כמצב של 'חולה שאין בו סכנה' שהותר עבורו 'גרמא' (מגן אברהם, או"ח סי' שכח ס"ק נג). כך למשל כותב האגרות משה, או"ח ח"ד סי' צ, בנוגע לאדם שאיננו יכול לזוז, ונראה שהוא הדין בנוגע לאדם שאיננו יכול לשמוע. ראה גם מנחת יצחק, ח"ב סי' יח, ראה גם דבריו ח"ג סי' מא, שכתב שיש להחשיב זאת כחולה שאין בו סכנה מפני הסכנות העלולות להיווצר מחוסר שמיעה. גם אם לא נגדיר אותו כ'חולה שאין בו סכנה' - נראה שעדיין מדובר על צורך גדול, שעבורו מותר לעשות מלאכה ב'גרמא' (ואין זה גרוע מהפסד כספי שגם עבורו התיר הרמ"א מלאכה בגרמא - או"ח סי' שלד סעי' כב).

8. כמו כן ראוי לציין לדברי הציץ אליעזר, ח"ו סי' ו, שגם השתמש בסברה של 'כבוד הבריות' בנוגע להיתר השימוש במכשיר שמיעה. במקרה המתואר מובן היטב כיצד שייכת סברת 'כבוד הבריות', ומצד זה יש מקום להתיר 'גרמא'.

9. שו"ת הר צבי, ח"א סי' קעג (וכן כתב בשמו תלמידו הציץ אליעזר, ח"ט סי' כא ד"ה על כן); שו"ת מנחת יצחק, ח"ב, סי' יז-יח; רש"ז אוירבך, שו"ת מנחת שלמה, ח"א סי' ט ב; וכן הובא בשמו בשמירת שבת כהלכתה, ח"א פל"ד סעי' כח; שו"ת אגרות משה, או"ח ח"ד סי' פה; שו"ת חלקת יעקב, או"ח סי' קיט-קכ; שו"ת יביע אומר, ח"א או"ח סי' יט; שו"ת מעשה חושב, ח"ג סי' טז; שו"ת מנחת אשר, ח"א סי' לב ח"ב סי' לג, ועוד רבים.

10. סוללות לא נטענות מחזיקות מעמד מספר ימים, ולכן אין צורך להחליפן בשבת. החלפת סוללות בשבת אסורה, וייתכן שאף אסורה מן התורה משום מכה בפטיש (ציץ אליעזר, ח"ו סי' ו יח). במקרה ששכח להחליף סוללות - אפשר לרמוז גוי (שמירת שבת כהלכתה, פל"ד סעי' כח).

גדול. שימוש במכשיר עם סוללות ללא הטענה הוא בוודאי עדיף גם לאדם שיש לו צורך גדול והותר לו להטעין ב'גרמא'. לכן במכון צומת אנחנו ממליצים על מכשיר לא נטען. אבל מבחינה פרקטית יש אנשים שזה מסובך להם, במיוחד יש אנשים שקשה להם מוטורית להחליף סוללות כל כמה ימים, ועוד סיבות, כגון התרגלות למכשיר מסוים מצד המבנה, דרך הפעולה ועוד, ולכן אי אפשר לחייב דווקא את המכשיר הזה. אם אפשר, רצוי להחליף מכשיר נטען במכשיר עם סוללות כדי לא להישען על 'גרמא' שנעשית באופן קבוע. אבל כנזכר לעיל, צריך לקחת בחשבון שאולי המעבר לא יהיה קל, ולכן אין זה הכרחי. בנוסף, ראוי להתייעץ עם מומחה למכשירי שמיעה, שמכיר באופן אישי את המשתמש וגם את המכשיר, בנוגע לשאלה כמה המעבר עלול להכביד.

5. מעלית שבת מאולתרת / הרב מנשה צימרמן

שאלה | יש לי שאלה לגבי הסבת מעלית רגילה למעלית שבת. סבי וסבתי עלו לארץ לאחרונה, והם שוכרים דירת פנטהאוז. יש להם מעלית פרטית משלהם, והעלייה במדרגות בשבת מקשה עליהם מאוד. אני תוהה אם אני יכול להשתמש במשהו שנקרא 'רובוט לחיצה' (Switch-bot) בשביל להפוך את המעלית למעלית שבת. מדובר במנוע רובוטי חכם, שאפשר לקבוע מראש את זמן פעילותו, שנועד בעיקר ללחיצה על כפתורים. מדביקים אותו ליד המתג שרוצים שייחץ בשבת, וקובעים באפליקציה את זמן הלחיצה הרצוי, ובזמן המתוכנן יוצאת זרוע שלוחצת על הכפתור. האם זה יהיה כשר לשבת אם אשים מנוע אחד על כפתור המעלית ואתכנן שהוא ילחץ על כפתור העלייה (אין צורך בלחיצה נוספת לאחר הכניסה למעלית). בנוסף, אתזמן רובוט לחיצה נוסף שיחזיק את כפתור פתיחת הדלת לחוץ למשך כמה דקות בשביל לאפשר כניסה בנחת למעלית בזמן שהיא פתוחה. כידוע, למעלית יש חיישן פוטו אלקטרי (טור תאים) שנועד לבטיחות המשתמש, ומשאיר אותה פתוחה אם אדם עובר בזמן שהדלת אמורה להיסגר. האם מותר להיכנס למעלית כאשר החיישן הזה פעיל?

תשובה | באופן עקרוני, לפי התיאור שאתה מתאר, בצורה כזו המעלית אכן תהיה כשרה לשימוש.¹¹ אין כל איסור בחיישן שקולט אדם העובר בדלת אך איננו מבצע שום פעולה.¹² אמנם חשוב לדעת שלכתחילה ישנן בדיקות רבות (מעל 15) שאנו מבצעים במעלית. לחלקן נראה שאין לחשוש באופן המתואר. אך חלקן אינן מקבלות מענה באופן שאתה מתאר. למשל, בפתרון המתואר ישנו חשש שהכניסה למעלית תתבצע בדיוק בזמן שהלחצן יפסיק ללחוץ על הדלת הפתוחה, והעין האלקטרונית תפתח את הדלת, ובעצם יש בכך חילול שבת. כמו כן, ישנו חשש למשל שהאדם באופן טבעי ילחץ על כפתורי המעלית, ולכן אנו דורשים לנטרל את כפתורי המעלית.

11. פוסקים רבים התירו את השימוש במעלית שבת, כך למשל דעת הרש"ז אורבך (שו"ת מנחת שלמה, ח"א סי' צא ?; שמירת שבת כהלכתה, פכ"ג סעי' נח והערה קסו; ועלהו לא יבול, ח"ב עמ' ריד). הרבה מן הפוסקים אסרו זאת רק משום כבוד השבת (שבט הלוי, ח"ו סי' לט; תשובות והנהגות, ח"ו סי' פד), ולכן חלקם התירו לחולה או זקן. במקרה זה נראה שגם הם יודו שאפשר להתיר.

12. א"ה תוכל לקרוא על כך בהרחבה בפרק 'רישום דיגיטלי' בספר צומת שיצא לאור בקרוב.

בנסיבות הקיימות, שמדובר על מעלית פרטית, וגם על קושי גדול, וגם הפתרון הרגיל של מעלית שבת סטנדרטית קשה מאוד לביצוע - נראה שאפשר לסמוך על הפתרון המוצע. כמובן התשובה עקרונית, ולא מהווה 'תעודת כשרות' למעלית.

6. מכשיר cpap / הרב מנשה צימרמן

שאלה | שלום לכבוד הרב, אני בן 86. עברתי... ע"פ המלצות רופאים רבים, רכשתי מכשיר סיפאפ... המכשיר מחובר לחשמל 24/7, כשאני שם את המסכה על האף, הוא מתחיל מיד לפעול, וכשאני מוריד את המסכה המכשיר מפסיק לעבוד תוך כמה שניות בלי התערבותי. האם על פי התיאור של המצב הרפואי, מותר להשתמש במכשיר בשבתות וחגים? האם צריך לעשות פעולה כלשהי להכשירו לשימוש בשבת?

תשובה | שימוש ב-cpap הוא חיוני לבריאות האדם, הוא מזרים אוויר וכך מונע מצב של דום נשימה בשינה. לטווח הארוך הוא גורם משפיע על תוחלת החיים.¹³ ולכן עמדת הרבה פוסקים היא שיש להקשיב להוראות הרופא בכל הקשור לשימוש במכשיר, ולראות אותו כקשור לדיני פיקוח נפש.¹⁴ לכן למעשה, במקרה זה, לאור ההוראה הרפואית שניתנה, ובפרט בהתאם לרקע הרפואי שפורט, חשוב מאוד להשתמש במכשיר גם בשבת! על כך יש להוסיף שבדרך כלל ישנה אפשרות למנוע הפעלה וכיבוי אוטומטיים בשבת. מכמה טכנאים מומחים של מכשירי סיפאפ נמסר לי שבכל המכשירים החדשים יש אפשרות לבטל את ההפעלה והכיבוי האוטומטיים על ידי הגדרות המשתמש. לאחר פעולה זו בדרך כלל המכשיר יפעל כל השבת.¹⁵ כך הוא המצב במכשירים המאושרים על ידינו, או שיש בהם פתרון אחר כגון צינור עם קוטר קטן יותר (יש לבקש מהספק). הגורם לכך שהמכשיר מרגיש התנגדות כל הזמן ופועל ללא הפסקה.¹⁶ בחלק מהמכשירים, גם במצב של ביטול ההפעלה והכיבוי האוטומטיים - המכשיר לא יפעל לעד, אלא יכבה לאחר חצי שעה או פרק זמן אחר (ולא באופן מיידי לאחר הורדת המסכה). אם הדבר אכן אפשרי במכשיר שלך - אני ממליץ מאוד לעשות זאת. המכשיר יגרום למעט יותר רעש, מכיון שהוא יפעל כל הזמן, אבל אני חושב שלרוב האנשים זה לא מפריע. אפשר גם להכניס אותו לתוך מגירה. בצורה כזו המכשיר יעבוד כל הזמן, והשמת המסכה על הפנים לא תגרום להפעלה, וההורדה לא תגרום לכיבוי. אני מציע להיעזר באדם עם חוש טכני שיבצע את הפעולה בקלות. אני חוזר שוב, בכל אופן יש להמשיך להשתמש במכשיר! (גם אם הפעולה הנ"ל לא בוצעה). למי שקורא תשובה זו, ויש לו צורך במכשיר

13. ישנן רמות שונות של מצבים של דום נשימה בשינה. במיעוט מן המקרים, ההנחיה הרפואית לשימוש ב-cpap היא בגדר נוחות, ללא חשש של סיכון עתידי או סיכון קרוב. אך יש כמובן לברר זאת מראש לפני שאדם מבקש להחמיר על עצמו ולא להשתמש במכשיר.

14. למשל ראה דברי הרב יצחק זילברשטיין, היכלא, ח"ד עמ' קמח, והרב ד"ר מרדכי הלפרין, תשובה באתר מכון שלזינגר, שימוש במכשיר סיפאפ בשבת.

15. יש לשים לב, שייתכן שפעולה זו עלולה לגרום מעט בלאי למנוע, שעובד חזק יותר כאשר אין התנגדות של נשימה ושאיפה.

16. פתרון נוסף שאפשר להשתמש בו הוא הכנסת גרב לתוך הצינור לאחר הורדתו מהפנים, וכך הוא ימשיך לפעול.

כזה ועדיין לא רכש, נמליץ לרכוש מכשיר המאושר על ידי מכון צומת (לראות תעודת אישור) ולהפעילו בהתאם להוראות ההלכה המצורפות.

7. מכשיר גרייה עצבית אלחוטית להפחתת כאב / הרב מנשה צימרמן

שאלה | אני עתיד לעבור השתלת אלקטרודה בעצב בכתף, נגד כאבים. האלקטרודה מגרה את העצבים וכך מונעת תחושת כאב. המיוחד בשתל זה הוא שאין סוללות בתוך האלקטרודה. המכשיר מופעל בפרקי זמן קבועים על ידי שלט עם אנטנה שמטעין את האלקטרודות. השלט מגיע בשני סטים. בדרך כלל השלט טעון ל-12-13 שעות, ולאחר מכן יש להחליף אותו במכשיר האחר האמור להיטען בזמן שאינו פעיל. אפשר ללחוץ על השלט לקבלת מנה נוספת להפחתת כאב. (1) האם מותר להחליף שלט בשבת? (2) האם יש מקום להתיר לחיצה על השלט (למנה נוספת) במהלך השבת?

תשובה | המכשיר איננו לפניי, ולכן אין ביכולתי לתת מענה שלם לשאלה. הוספת חוט להט קטן למשל יכולה להפוך את השאלה מעיסוק בגדרים של איסור דרבנן לגדרי איסור תורה. ישנם עוד כהנה וכהנה דברים שיש לבחון לפני מענה, במיוחד לפני שבאים להקל. אציין שחברה המשווקת מכשיר כזה הייתה בקשר עם מכון צומת, אך מסיבה שאינה ידועה היא החליטה להפסיק את התהליך. אנסה בכל זאת לתת מענה כללי לשאלות על פי המידע שהצגת, ואתפלל שיצא דבר מתוקן מתחת ידי.

1) החלפת השלט. החלפת השלט יכולה להיות אפשרית מבחינה הלכתית, אם היא רק תגרום להמשך פעולה שכבר תוכננה מראש, והייתה נפסקת בהתרוקנות הסוללה.¹⁷ מקרה זה יש לראות כגרמא, המותרת במקום חולי.¹⁸ אמנם יש לוודא באופן מקצועי שהחלפת השלט לא תגרום לסגירת מעגל חשמלי באופן מיידי. מצב זה עלול להתרחש עקב שינוי במצב השידור של השלט על המקלט,¹⁹ כלומר הזזת השלט הגורמת לכיבוי השידור שלו עלולה לגרום לניתוק מעגל חשמלי בתוך השלט, והחזרת שלט אחר עלולה לגרום להפעלת מעגל חשמלי. יתרה מכך, עצם הפעלה של קישוריות בין המשדר לאלקטרודה הקולטת, אף שהיא נעשית בלא שימוש בממסר (חיבור וניתוק פיזי של מעגל חשמלי) עלולה להיות בעייתית, וייתכן מאוד שיש להחשיב את הטענת האלקטרודה במתח חשמלי כמו הפעלת מעגל חשמלי.²⁰

17. לא התעסקנו כאן באפשרות ההטענה של השלט וכן בהוצאתו מהמטען. במכשירי שמיעה נטענים הדבר נעשה באמצעות חיבור המטען לשעון שבת, וכך התחלת ההטענה נעשית בגרמא, והוצאת המכשיר נעשית לאחר שהמטען איננו מחובר לזרם החשמל.

18. מגן אברהם, סי' שכח ס"ק נג; שו"ת יביע אומר, ח"ג או"ח סי' יח אות ח; וכן במכתבו שנדפס באסיא לד עמ' 30; שו"ת מגדנות אליהו, ח"ב סי' צ ד"ה עכ"פ; ר"י רוזן, תחומין א עמ' 528, ע"פ פשטות דברי השו"ע, או"ח סי' שכח סעי' יז.

19. במכשיר זה מדובר כנראה על גלי רדיו RF המשמשים להטענה או ליצירת מתח: wireless RF power, RF energy harvesting. אך הדיון נכון גם לטכנולוגיות אחרות כגון bluetooth או Wi-Fi.

20. לפי שיטת הסוברים שהפעלת מכשיר חשמלי אסורה משום מוליד, נראה שאין שום הבדל בין סגירת מעגל פיזי ובין הפעלת האלקטרודה מרחוק. אמנם לפי שיטת החזו"א, שבת סי' נ ס"ק ט, שיש באיסור חשמל דין של בונה, יש מקום לדון שאולי איסור זה קיים רק בסגירת מעגל פיזי. יש לציין שגם החזו"א עצמו, או"ח סי' קנו, מכתב שני לסי' שיג, השתמש במינוח של מכה בפטיש ובמעבר של החוט המוליך 'ממוות לחיים', ולפי עקרונות אלו לא נראה שיש צורך בחיבור פיזי. העברתי את השאלה

2) לחיצה על השלט לקבלת מנה נוספת. במקרים קיצוניים של כאב (למשל מעל דרגה 7) יש מקום לעיין בהיתר לחיצה לשם הפחתת כאב.²¹ לחיצה על ידי שינוי תהיה מותרת מדין 'שבות דשבות במקום חולי', ומוכן שראוי לעשות כן בצנעה אם הדבר אפשרי.²² כל הדיון קל יותר אם לחיצה על הכפתור פועלת על עיקרון שינוי זרם בלבד, אך יש לבדוק את המערכת לשם בירור נקודה זו.

8. שימוש בקלנועית גרמא לצורכי ציבור / הרב שי סימינובסקי

שאלה | לפני מספר חודשים נשאלנו ע"י רב קהילה, אשר גר במרחק רב מבית הכנסת של הקהילה בה הוא מכהן, בדבר האפשרות להשתמש בקלנועית עם התקן 'גרמא', לצורך הגעה לבית הכנסת לתפילות ולשיעורי תורה במהלך השבת. הרב ציין כמה נתונים שהדגישו את הנחיצות בהיתר שכזה: א) מדובר במרחק ניכר - כ-50 דקות הליכה בכיוון אחד, מרחק משמעותי להליכה ברגל גם לאדם בריא לחלוטין. השואל עצמו מתקשה ולמעשה כבר לא מסוגל ללכת מרחק שכזה ברגליו בוודאי לא כמה פעמים במהלך השבת. ב) מדובר בקהילה לא מאוד 'חזקה' (כלשונו) אשר הרב מהווה 'דבק' וחיזוק לפעילות הדתית והרוחנית המתקיימת בעיקר במהלך השבת - והוא חושש כי אם יחדל להגיע הקהילה תתפרק, ויש חשש רב שחברי הקהילה ייחלשו עוד יותר במצבם הדתי והרוחני. ג) הרב ניסה כל אפשרות סבירה של אירוח בקרבת המקום, אך הדבר פוגע מאוד במשפחתו שלו. ד) עלויות העתקת מקום מגוריו לקרבת בית הכנסת גבוהות הרבה מיכולתו או מיכולת הקהילה.

תשובה | ישנו הבדל יסודי בין הנידון בשאלה, לבין ההיתר הנפוץ לנכים ומוגבלים בתנועה, להתנייד בקלנועית בשבת תוך שימוש ב'גרמא'. יסוד ההיתר לשימוש בעגלת נכים ממונעת/קלנועית²³ עם התקן 'גרמא' בשבת מבוסס על פסיקת הגרש"ז אוירבך,²⁴ שהיתר השימוש בגרמא המופיע בדברי הרמ"א²⁵ מתייחס גם למניעת צער הגוף וגם למניעת צער וסבל הנגרם מחמת המגבלה התפקודית, ובכלל זה שגרת השבת המקובלת:

לכמה רבנים. הרב בעל שו"ת ארחותיך למדני כתב לי תשובה ארוכה על כך. לדעתו אכן הדבר אסור לפי הבית יצחק, מכיוון שגוף האדם מרגיש את הזרם החשמלי שנוצר באלקטרודה. אך לדעתו עצם קירוב השלט הוא רק איסור דרבנן (ואינו דומה ללחיצה), והדבר יהיה מותר במקום כאב (תרי דרבנן). ויש עוד להאריך בכך.

21. במקום שאין אפשרות ללחיצה על ידי שינוי, יש מקום לעיין בדיון לחיצה רגילה. הסיבה לכך היא שיש מקום להישען על השיטה הסוברת שאיסור דרבנן הותר לחולה כאשר אין שום אפשרות אחרת, וכפי שהוזכר גם בספר שמירת שבת כהלכתה, פרק לג סוף סעי' ב, ובהערה כו. מכיוון שמדובר על היתר לא פשוט, שגם תלוי מאוד במצבו הבריאותי של החולה, יש להיוועץ ברב המכיר את החולה.

22. ראה בהרחבה במאמרו של הרב שמואל אריאל, 'עשיית מלאכה בשינוי בשבת, במקום צער או הפסד', תחומין לא עמ' 80-96.

23. אמנם ההיתר המקורי של הגרש"ז אוירבך עסק בעגלת נכים (המכונה גם כיסא גלגלים) ממונעת שבה משתמשים בדרך כלל נכים הנעדרים כל יכולת תנועה על רגליהם, ואילו קלנועית מיועדת לאנשים המתקשים בהליכה ממושכת אך מסוגלים לעמוד או ללכת מרחקים קצרים. מכל מקום, הרב רוזן במסגרת פעילותו במכון צומת נקט שיסוד ההיתר שווה בשני המקרים, מכיוון שסוף סוף חוסר יכולת הניידות לשימושים הנצרכים, בית הכנסת, שיעורי תורה וכדו' קיימת בין כך ובין כך - ממילא גם הפתרון שנמצא לדבר נכון בשני המקרים.

24. עיין שולחן שלמה, ח"א סי' שא.

25. רמ"א, או"ח סי' שלד סעי' כב.

תפילות בבית הכנסת, שיעורי תורה, הליכה ברחוב לפגוש מכרים בני משפחה וכדו'. כלומר, גדר ההיתר הוא, לאפשר באמצעות שימוש בגרמא לאדם המוגבל בתנועה, להתנייד כאדם רגיל שאין לו מגבלת תנועה ובכך 'לאזן' את מצבו כשאר בני אדם. במצב ההפוך, שבו יימנע בגלל מגבלתו לצאת ולבוא בין אנשים כדרך העולם יש בו ביטול ופגיעה בעונג השבת שלו, מחמת הסבל והצער הנגרם מכך. אולם, אין לנצל את הקלנועית על מנת להגדיל את יכולת הניידות למרחקים גדולים שגם לאדם שאינו מוגבל בתנועה קשה ללכת ברגליו, גם לא לצורכי מצווה דרבים, כגון הגעה לבית כנסת מרוחק של הקהילה, לצורך חיזוק התפילה ומתן שיעורים, והרי זה 'כמצווה הבאה בעבירה', שכן עיקר מצוות השבת הוא השביתה ממלאכה ומשאר ענייני החול. לכן, נסיעה בקלנועית לאדם בריא - אין בה משום סיוע לקיום מצוות השבת, ולצורך קיום שאר המצוות כגון תלמוד תורה ותפילה בוודאי שאין לפגוע בקדושת השבת ולהתיר מה שנאסר בדרך כלל. בנוסף, עצם העובדה שייראה שאדם בריא ברגליו, וכל שכן רב בישראל, מסתייע בקלנועית בשבת עלולה להטעות את הרבים בבחינת 'התירו פרושים את הדבר', וכבר יקשה מאוד להבחין בין צורך איסור לצורך היתר. לפיכך, הדרך הנכונה עבור הקהילה היא להתאמץ ולמצוא פתרון לכתחילה, או למצוא תלמיד חכם שגר קרוב ויסקים לשמש בתפקיד או לשכור דירה לכל הפחות לשבת עבור הרב המכהן וכל דרך הדומה לזה, אך לא ע"י שימוש באמצעי גרמא שלא נועד לצרכים מעין אלו.

9. קונה הבין שהמחיר יקר, והמוכר התכוון למחיר זול בכסף / משפטי ארץ

שאלה | אדם נכנס לחנות המוכרת מיטות יד שנייה ורצה לקנות שתי מיטות. המוכר אמר: 'שתיים במאתיים', והתכוון שכל מיטה ב-100 שקלים, אך הקונה נתן לו 400 כי הבין שכל מיטה ב-200 שקלים. האם המוכר צריך להחזיר לקונה מאתיים?

תשובה | יש להבחין בין מקרים שונים:

א) מקרה בו עדיין לא נעשה קניין מחייב בין הצדדים: במקרה זה אם המוכר גמר בדעתו למכור במחיר נמוך יותר, והקונה מתוך חוסר הבנה הסכים למחיר יקר יותר, מותר למוכר לקבל את המחיר היקר יותר. אולם מידת חסידות היא שיעמוד במחשבתו ויקבל רק את המחיר הזול. רש"י²⁶ הביא מעשה מתוך דברי השאלות דרב אחאי²⁷, שבא אליו אדם לקנות דבר בשעה שהיה קורא קריאת שמע, והוא הסכים בליבו להצעת המחיר של הקונה אלא שלא יכול היה לדבר בשפתו. ואותו אדם חשב שרב ספרא אינו מרוצה במחיר והוסיף עליו, אבל רב ספרא מכר לו כפי שקיבל עליו מתחילה בלבו כיוון שהוא 'דובר אמת בלבבו'.

²⁶ רש"י, מכות כד ע"א.

²⁷ שאלות דרב אחאי, שאילתא לו.

(ב) אם נעשה קניין והקונה חשב שהמחיר זול והמוכר התכוון שהמחיר יקר: כתב הרמ"א²⁸:

בעל הבית שהטעה פועלים ואמר להם: עשו עמי בארבעה כמו ששאר פועלים נשכרים, ונמצאו שנשכרים ביותר; או שהפועלים הטעו בעל הבית בכי האי גוונא, הוי כאילו לא שכרו זה את זה כלל, ונותן להם בפחות שבפועלים. כלומר, אם המעסיק אמר לפועלים שמחיר השכירות הוא ארבעה, והוסיף כמו ששאר הפועלים נשכרים והתגלה שאין אף פועל שנשכר בסכום זה אך הסכום שבו הפועלים כן נשכרים הוא לא מוחלט, יש כאלו שנשכרים בחמישה ויש בשישה וכן הלאה²⁹ נחשב הדבר כאילו לא נאמר בכלל מחיר והמחיר הוא הנמוך ביותר הקיים בשוק. 'ערוך השלחן'³⁰ הסביר את דברי הרמ"א:

... משא"כ בכאן דהוא לא התרצה ביותר מג' דינרים ולא שילם יותר בעצמו וא"כ נהי דאין יכולין לכופן לקבל ג' דהא אמר להם כמו ששאר פועלים נשכרים מ"מ איך יכולין לכופו לשלם ד' כיון דלא נתרצה על יותר מג' וממילא דבטלה שכירותם. כלומר, אם שני הצדדים לא חשבו שישלמו יותר או פחות השכירות בטלה, ולכן בוחרים את המחיר הזול ביותר הקיים בשוק. גם במקרה בו המוכר אמר שהוא דורש מחיר יקר והקונה לא הבין וחשב שמדובר על מחיר זול, כל מה שאמרו בטל, והמחיר הוא הזול ביותר הקיים בשוק.³¹

(ג) אם נעשה מעשה קניין, והקונה חשב שהמחיר יקר והמוכר חשב שהמחיר זול: במקרה זה אין דברי הרמ"א (שהובאו בסעיף ב) רלבנטיים שכן המוכר בוודאי מתרצה למחיר יותר יקר והקונה מתרצה למחיר זול יותר.

הגמרא³² דנה בשאלה האם כאשר מוכר אדם לחברו שטח הוא מוכר לו גם את הדרך אל השטח הזה, ונחלקו בדבר זה התנאים. הגמרא מציעה הסבר למחלוקת: דלמא בהאי פליגי, דרבי עקיבא סבר: בתר דעתא דלוקח אזלינן, ורבנן סברי: בתר דעתא דמוכר אזלינן.

ההלכה כרבי עקיבא ולכן לכאורה עלינו ללכת אחרי דעת הקונה ולא אחרי דעת המוכר. אמנם, הסברה שהולכים אחרי דעת הקונה היא שאין אדם מוציא מעותיו בחינם על עסקה שלא ניתן לממשה. ועוד, אפילו אם הולכים אחרי דעת הקונה ברור שדעתו שאם המחיר זול יותר, וישלם פחות ולא אומרים שדעתו לשלם יותר. לכן נראה שבמקרה זה יש ללכת אחרי כוונת המוכר. המוכר הוא זה שקובע את המחיר (כפוף לדיני אונאה), הוא גם המומחה יותר בנוגע למחיר האמיתי בשונה מהלקוח שעושה עסקה מדי פעם. ולכן מסתבר יותר שהמחיר נקבע על ידי המוכר בהנחה שהקונה היה מסכים למחיר כזה. לכן

28. רמ"א, חו"מ סי' שלב סעי' ד.

29. כך ביאר הסמ"ע, לשו"ע סי' שלב ס"ק יא.

30. ערוך השלחן, חו"מ סי' שלב סעי' י.

31. ראה עוד קצות החושן, סי' שלא סעי' ג.

32. בבא בתרא סד ע"ב.

במקרה שלפנינו שנעשה קניין (כסף שלדעת פוסקים רבים בימינו נחשב כקניין 'סיטומתא'), המחיר הוא 200 ולא 400.

10. קבלן שחוזר בו מהמחיר שהציע ורוצה מחיר גבוה יותר / משפטי ארץ

שאלה | האם קבלן יכול, אחרי שבועיים של עבודה, להחליט שהמחיר שהציע הוא נמוך מדי והוא רוצה למפרע לקבל יותר על מה שעבד כבר?

תשובה | הדין הבסיסי הוא שקבלן אינו רשאי לחזור בו ולומר שהמחיר שדרש לא מתאים, אלא עליו לעמוד במה שסוכם עמו. הוא גם אינו יכול לטעון שהעבודה יותר קשה ממה שחשב, כיוון שמוטל עליו לבדוק אותה לפני כריתת חוזה העבודה בין הצדדים, ואדרבה הרי הוא המומחה ובעל הבית כלל לא יודע מה המחירים בשוק ומהו האופי המדויק של העבודה, ועל כן אחריותו גדולה יותר. בנוסף, אם הקבלן נוהג בדרך לא ראויה ומסרב להמשיך לעבוד עד שיעלו לו את שכרו, מותר להטעותו ולהבטיח לו שכר גבוה, ולאחר מכן לפנות לבית הדין ולדרוש לשלם את השכר הנמוך. כך כתב הרא"ש³³

עוד ילמדני ראובן שקבל משמעון בגד לארוג חמש אמות בזהוב, וכאשר התחיל במלאכה אמר שהמטוה היה גרוע וגזם לו להניח מלאכתו אם לא שיוסיף לו מעות ומפני השינוי זה נדר לתת לו זהוב בד' אמות... תשובה: כיון דקבלן לא מצי מהדר וידו על התחתונה אם חזר בו אף אם היה מוצא אחר היה יכול להטעותו. ודוקא לענין שוכר עליהם אם באת חבילה לידו היינו דוקא אם אינו מוצא פועל אחר אבל להטעותו כדי לגמור מלאכתו כמו שהוא חייב לגומרה שהרי מן הדין אינו יכול לחזור אף אם היה מוצא פועל אחר ואף אם אינו אבד, יפה עשה שהטעהו.

וכך נפסק גם ב'שלחן ערוך'.³⁴ אולם יש יוצאים מהכלל. לדוגמה, אם התגלו נתונים חדשים שלא היו ידועים לקבלן בשעת הסיכום, ונתונים אלו משמעותיים עד כדי כך שניתן להגדיר את המקח כטעות. כך כתב ב'פתחי חושן'³⁵

ונראה דהוא הדין בקבלנות וקבע שכרו, ואף אם הוברר שטעה בהערכת המלאכה והיו לו הרבה הוצאות וטירחה יותר ממה שחשב, אינו יכול לתבוע יותר, מיהו אפשר שאם נולדה סיבה אח"כ באופן דלא הוה ליה לידע, וכל שכן כשהיה לבעה"ב להודיע לו ולא הודיע, יכול לתבוע יותר.

מקרה נוסף של חזרה ממחיר שנקבע מופיע ב'פתחי חושן',³⁶ בשם 'ערוך השלחן':³⁷ אם קבלן סמך על דברי המזמין ולא בדק את המציאות מראש ועל סמך דבריו קיבל את העבודה במחיר מסוים, ולאחר מכן התברר שהמזמין הטעה את הקבלן - יכול הקבלן לדרוש את המחיר המתאים למחיר השוק.³⁸ מקרה שלישי בו ניתן לחזור ממחיר הוא כאשר הייתה חריגה גבוהה בחמישית מהמחיר המקובל בשוק, וזאת מכיוון שפער כזה

33. שו"ת הרא"ש, כלל קד ב.

34. שו"ע, חו"מ סי' שלג סעי' ה; ש"ך, שם ס"ק כט.

35. פתחי חושן, שכירות פרק ח הערה ב.

36. שם הערה מ.

37. ערוך השלחן, חו"מ סי' שלג סעי' כז.

38. ראה עוד: הרב אורי סדן, אורות החושן, עמ' 65-66.

כלול בדיני אונאה. דין זה שייך רק בקבלן שאינו עובד בקרקע, כגון טכנאי מחשבים או מכונאי רכב,³⁹ ולא בקבלן שעובד בקרקע או במחובר לקרקע כגון קבלן שיפוצים, מכיוון ש'אין אונאה בקרקעות'.

בנוסף, אם הקבלן היה מודע לכל הנתונים ובכל אופן הציע מחיר נמוך או הסכים למחיר נמוך כדי לזכות בעבודה ויש להניח שהיה מודע לכל הנתונים אין אונאה אפילו לא בטכנאי מחשבים וכדומה.

11. זיכרון דברים בשכירות דירה / משפטי ארץ

שאלה | ברצוני לבדוק האם ע"פ ההלכה ביטול זיכרון דברים לשכירות דירה דינה כדין הפרת חוזה לכל דבר ועניין?

תשובה | בספר 'משפטי ארץ'⁴⁰ עסק הרב פרופסור רון ש' קליינמן בנושא זה, ונסכם את דבריו בקצרה. מעמדו של זיכרון דברים כחוזה המחייב במשפט המדינה תלוי בשאלה עד כמה הייתה גמירות דעת ומסוימות בין הצדדים. לכאורה זיכרון דברים שמבחינה חוקית נחשב חוזה ייחשב גם בדין תורה כחוזה לכל דבר ועניין מדין קניין 'סיטומתא' (מנהג הסוחרים), וכמו כל חוזה אחר שמבחינה הלכתית כתוב לא כראוי אך יש לו תוקף מדין 'סיטומתא', אך למעשה היו דיינים שטענו שזיכרון דברים לא מחייב, שכן האנשים אינם מודעים לתוקף החוקי של זיכרון דברים. בנוסף, הוא באמת לא חוזה וקניין אלא רק התחייבות לכתוב חוזה לאחר מכן. אולם הרבה דיינים חולקים על כך, וסוברים שבימינו כבר פשט המנהג בכל שדרות הציבור שזיכרון דברים מחייב וכן אין הוא מהווה רק התחייבות לכתוב חוזה אחר כך אלא מהווה חוזה בפני עצמו. וזו השיטה המקובלת בבתי הדין בימינו. לכן להלכה זיכרון דברים שעומד בקריטריונים החוקיים ומהווה חוזה לפי החוק יהווה חוזה מחייב אף לפי דין תורה.⁴¹

12. חליפין עם שטר כסף או תלוש של 'רמי לוי' / משפטי ארץ

שאלה | האם מותר לעשות קניין חליפין עם תלוש של 'רמי לוי' או עם שטר כסף?

תשובה | ה'שלחן ערוך' (חו"מ סי' קצה סעי' ב) פסק:

אין קונים אלא בכלי, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה, (ובלבד שיהא עשוי מדבר חשוב, לאפוקי כלי העשוי מגללי בקר). ואין קונים בדבר שאסור בהנאה, ולא בפירות, ולא במטבע.

האחרונים הכריעו שלשטרות הכסף בזמננו יש דין 'מטבע',⁴² ואם כן לא ניתן לעשות בהם קניין חליפין. יש לדון אם תלוש של 'רמי לוי' נחשב כשטר או ככסף,⁴³ אולם לעניין

39. שו"ע, חו"מ סי' רכז סעי' לו. וראה עוד: הרב אורי סדן, אורות החושן, עמ' 62-63.

40. משפטי ארץ, חלק ד חוזים ודיניהם, עמ' 123-126.

41. ניתן לקרוא את כל המאמר בכתובת המצ"ב: <https://asif.co.il/wpfb-file/7-pdf-44/>

42. ראה: שו"ת חתם סופר, יו"ד סי' קלד; חזון איש, חו"מ טז כד-כו.

43. ראה דיון דומה בדברי הרב יעקב הילדסהיים, אמונת עתיך 122 (שבט תשע"ט), עמ' 115-121.

חליפין בין אף אם נחשיבו כשטר אי אפשר לעשות בו קניין חליפין,⁴⁴ מכיוון ששטר אינו נחשב כלי הראוי לחליפין.

13. סמכות פקיד לוותר על תשלום / הרב אריאל בראלי

שאלה | אני מורה וקיבלתי במשך שנתיים וחצי החזרי נסיעות גבוהים בלא ידיעתך. כשהתברר הדבר פניתי לאחראית במשרד החינוך, על פי החישוב שלה ההפרש היה 20000 ₪, ונאמר לי שהוא ירד מהשכר שלי במשך שנתיים וחצי. בפועל, גבו רק כמה חודשים, כששאלתי השיבו לי בכתב כי האחראית קיבלה החלטה לוותר על שאר הסכום. האם הלכתית זה תקף?

תשובה | זו עובדה מוסכמת שניתן לך כסף בטעות ועל כן עליך להשיבו, בדומה לחוב ישן שההלכה מחייבת להחזירו גם לאחר זמן, ואין בזמן שעבר ראיה שהחוב נמחל, וזו לשון ה'טור' (חו"מ סי' צח):

אומרים ללוה שלם אפילו שהיה כמה שנים ולא תבעו, ולא אמרינן מחל לו כיון ששתק כל אלו השנים, בין ששטר חובו יוצא מתחת ידו, בין שאין שטר חובו יוצא מתחת ידו, אם החייב מודה.

ובעניין סמכות הפקידה במשרד החינוך לפטור אותך מתשלום מלא, בדרך כלל ההנחה היא שאדם לא חורג מדעת הממונה עליו, ובוודאי לאחר שקיבלת תשובה רשמית חתומה, שהרי אין סיבה שהיא תעשה דבר שאינו תקין עבורך. וכך מובא בשם הרב אשר וייס כי ניתן לסמוך על הנחה שניתנה על ידי פקיד רשמי כי יש להניח שההצעות שלו מקובלות על בעלי החברה.⁴⁵ אולם מדברי הש"ך משתמע שזה בתנאי שלא מדובר על חריגה גדולה שיכולה לעלות תמיהה על פשר התנהלות הפקיד.⁴⁶ לסיכום, אם קיבלת תשובה רשמית ממשרד החינוך, יש להניח שאכן הדבר בסמכות

44. בעניין שטר ראה: רשב"א, קידושין כח ע"ב; קצות החושן, סי' לט ס"ק ה; נתיבות המשפט, סי' לט ס"ק ז.

45. דבריו נאמרו לגבי נהג אוטובוס, קונטרס כללים והנהגות בתחבורה ציבורית, מאת הרב פנחס גרינברג.
46. בהלכות שלוחין, שו"ע, חו"מ סי' קפב סעי' ב, נפסק כי השליח אינו מוסמך לקבל החלטה הגורמת הפסד למשלחו שהרי זה שלח אותו רק לתיקון ולא לעוות. מנגד נפסק ששליח נאמן על משלחו וכאשר קיבל החלטה עסקית, אף אם יש בה הפסד, החלטתו תקפה, כי אנו מניחים שהמשלח נתן לו סמכות מלאה. ובביאור הדבר כתב הש"ך (סי' קפב ס"ק ד): 'נראה לי דוקא בענין דלא הוי ביטול מקח דאמרינן מסתמא התנה עמו שיהא שלוחו בין לתקן בין לעוות, דמסתמא עשאו שיהא כאלו הוא עצמו, אבל לא קאי אשוה מנה בדינר, דמסתמא אינו שופטני שיתנה אפילו יעוות הרבה יהי קיים'. לדבריו יש לשקול כל הצעה האם היא חורגת הרבה מהמקובל עד שיש בה ביטול מקח.

הפקידה שחתמה על המסמך, ולפי דברי הש"ך אם מדובר בסכום גדול מאוד, יש לפנות שוב ולברר שהדבר נעשה על דעת המנהל.

14. הערמה לפטור ממס רכישה / הרב אריאל בראלי

שאלה | האם מותר לי לנצל פרצה בחוק ולהתחמק ממס רכישה על דירה? מדובר על רכישת דירה שנייה על שם אשתי בלבד, ואז אם אני כותב עכשיו הסכם ממון (בשביל הרכישה) המקנה לה עצמאות כלכלית וניהול חשבון עצמאי, פוטרים אותה ממס. **תשובה** | למדינת ישראל ישנה סמכות מלאה להטיל חיוב מיסים על אזרחי המדינה. וכך כתב הרב עובדיה יוסף בשו"ת 'יחווה דעת' (ח"ה סי' סד):

נראה להלכה שבכל מה שנוגע למסים וארנוניות ומכס, יש לקיים את החוק של המדינה, שזה בכלל מה שאמרו חז"ל דינא דמלכותא דינא. מנגד, מותר לאדם לפעול על פי הנחיות של רואה חשבון על מנת לצמצם את תשלום המס. כגון לקבל החלטה איזו דירה תימכר בתחילה כדי להפחית את מס השבח וכדומה, כי לאחר שקבעה המדינה כללים לחישוב המס אין מידת חסידות שלא לעבוד על פיהם, והכול חוקי. אולם אין היתר לעשות שימוש באמצעים פיקטיביים שבהם האדם גונב את דעת המדינה ומצהיר על דברים שקריים. לכן אם החוק מעניק פטור רק לזוגות שבאופן מעשי רכושם נפרד זה מזה, אין להערים על המדינה ולהציג לה הסכם ממון פיקטיבי, אלא אם כן בני הזוג אכן יפעלו למעשה בהתאם להסכם הממון.⁴⁷

15. שימוש בהטבה שניתנה לאדם אחר / הרב אריאל בראלי

שאלה | יש לאח שלי הנחה לנופש דרך הארגון שהוא עבד בו, האם אני יכול לממש זאת? **תשובה** | יש לבדוק את ההטבה. אם יש תנאי שההטבה 'אישית ולא ניתנת להעברה', אינך רשאי להתחזות לאחייך ולקבל את ההטבה.⁴⁸ אולם אם אין הנחיה כזו, הרי זכותו של אחיך להזמין את חבילת הנופש ולתת לך ליהנות ממנה משום שאין פה תרמית והתחזות.

47. וכן כתב בפתחי חושן, גניבה ואונאה פ"א הערה ד: 'פשוט שאפילו בשלטון שאין בו משום דינא דמלכותא אין שום היתר, ובפרט כשצריך לשקר ולזייף לשם כך... וכבר כתבתי שמ"מ מותר לנצל פירצה בחוק, ומסתבר שבאופן זה מותר אף להוציא ממון, ובלבד שלא יצהיר או להמציא תעודות שקר'.

48. שו"ע, חו"מ סי' רז סעי' א.